

Fuglar í botni Álftafjarðar í Ísafjarðardjúpi

Unnið fyrir Vegagerðina

Böðvar Þórisson, Cristian Gallo

og Þorleifur Eiríksson

Nóvember 2010
NV nr. 6-10

ÚTDRÁTTUR

Að beiðni Vegagerðarinnar var fuglalíf athugað vegna fyrirhugaðra breytinga á Djúpvegi nr. 61 í botni Álftafjarðar í Ísafjarðardjúpi. Fyrirhugaðar breytingar eru áætlaðar á veginum frá Seljalandsá og austur fyrir Voga.

Athuginin fór fram 26. maí 2009. Taldir voru fuglar við Seljalandsós, á vesturströnd svæðis sem kallast Nesið og við Voga. Atferli séðra fugla var skráð og lagt mat á hvort um varpfugla væri að ræða. Alls sáust 17 tegundir fugla frá Seljalandsós og austur fyrir Voga. Þar af eru 13 tegundir hugsanlega varpfuglar á svæðinu.

Þær varpfuglategundir sem sáust í athugininni eru algengar á Vestfjörðum. Nokkrar tegundir sem búast má við að verpi á svæðinu sáust ekki eins og t.d. þúfuttlingur og hrossagaukur.

Um 500 rauðbrystingar voru í botni Álftafjarðar þann 26. maí og voru flestir á leirunni við Nesið. Þeir héldu sig aðallega utan við Nesið en færðu sig innar þegar byrjaði að flæða. Um 270.000 rauðbrystingar fara um Ísland á leið til Grænlands og Kanada að vori til en um 0,2% af stofninum voru í Álftafjarðarbotni þann 26. maí 2009. Leiran í botni Álftafjarðar telst því ekki hafa alþjóðlegt mikilvægi fyrir fugla en til þess þarf a.m.k. um eitt prósent af stofni fugla að nota svæðið. Það er þó ekki útilokað að toppur í fjölda rauðbrystinga hafi verið fyrr en ólíklegt er að fjöldinn nái einu prósentu af stofninum.

Þrjár tegundir sáust í Álftafjarðarbotni sem eru á valista um fugla á Íslandi. Tegundirnar eru: grágæs, svartbakur og straumönd. Grágæs verpur líklega á svæðinu en engin hreiður fundust við fyrirhugað vegstæði. Straumönd gæti orpið upp með ám t.d. Seljalandsá. Svartbakurinn var ekki varplegur en það útilokar ekki varp í grennd við svæðið. Fyrirhuguð vegagerð hefði líklega ekki áhrif á þessar tegundir.

Leiran við Seljalandsós hefur orðið fyrir áhrifum af efnistöku allt frá árinu 1977/78 en þó lítið frá árinu 2004. Fyrirhugað vegstæði mun skerða leiruna sem nemur breidd vegstæðisins. Þetta eru bein og óafturkræf áhrif en þau eru vel afmörkuð og munu samt líklega hafa lítil áhrif á fugla. Fuglalíf við Hattardalsós og utan við Nesið var mun meira heldur en við Seljalandsós. Rauðbrystingar héldu sig aðallega fyrir utan Nesið en voru þó einnig í fæðuöflun við Voga í stuttan tíma en þar mun fyrirhugaður vegur fara yfir. Nýtt vegstæði fer bæði nálægt fæðusvæðum rauðbrystings og yfir hluta þeirra.

Engir varpstaðir fundust í fyrirhuguðu vegstæði en það er ekki útilokað að fuglar hafi verpt þar síðar um sumarið. Áhrif vegagerðar á varpfugla ætti þó að vera lítil. Tegundir á valista verða ekki fyrir áhrifum af vegagerð.

Samkvæmt leiðbeiningarblaði Skipulagsstofnunar, um einkenni og vægi áhrifa, þá eru áhrifin þessi: bein óafturkræf áhrif varðandi skerðingu á fæðusvæði fugla. Áhrifin eru þó samt óveruleg þar sem rauðbrystingur notar aðallega svæði sem fer ekki undir vegstæðið og það verða óveruleg áhrif á varpfugla.

EFNISYFIRLIT

ÚTDRÁTTUR	2
EFNISYFIRLIT	3
INNGANGUR	4
AÐFERÐIR.....	4
Staðhættir	4
Talningar	6
NÍÐURSTÖÐUR.....	6
Umræður	9
Válisti fugla.....	9
Áhrif vegagerðar	10
Þakkir	10
Heimildaskrá.....	11

INNGANGUR

Að beiðni Vegagerðarinnar var fuglalíf athugað vegna fyrirhugaðra breytinga á Djúpvegi nr. 61 í botni Álftafjarðar í Ísafjarðardjúpi. Fyrirhugaðar breytingar eru áætlaðar á veginum frá Seljalandsá og austur fyrir Voga.

AÐFERÐIR

Staðhættir

Athugunarsvæðið er í botni Álftafjarðar í Ísafjarðardjúpi (mynd 1 og 2).

Mynd 1. Yfirlitsmynd af Álftafirði í Ísafjarðardjúpi. Rauður rammi markar gróflega athugunarsvæðið.

Mynd 2. Álftafjarðarbötn. Gul lína sýnir fyrirhugað vegstæði.

Á mynd 2 má sjá fyrirhugað vegstæði og helstu örnefni á framkvæmdarsvæðinu. Nokkur örnefni fengust uppgefin frá heimamönnum t.d. Nesið (Einar Jónsson munnleg heimild).

Frá Seljalandsá að Skeiðinu (botn fjarðarins) er leiran 5-6 ha að stærð (mynd 2) en frá Skeiðinu að Svarfhóli er hún samtals 10-11 ha. Fyrir ofan veg er lón (Vatnið) og gætir þar sjávarfalla (mynd 2). Leiran þar er um 8.7 ha að stærð. Samtals er leiran á þessu svæði um 20 ha.

Undir Vatnshlíðinni er stutt fjara og undirlendi lítið. Frá Vatnshlíðinni að Hattardalsá er nes sem er í daglegu tali kallað Nesið af heimamönnum. Nesið er að stærstum hluta í túnrækt. Frá ós Hattardalsár og rétt út fyrir Nesið, er leira um 22 ha að stærð.

Talningar

Athuganir hafa sýnt að toppar í fjölda rauðbrystinga eru í kringum stórstraum um miðjan maí, en þó almennt seinna á Vestfjörðum (Arnþór Garðarsson o.fl. 1980; Arnþór Garðarsson og Ólafur Karl Nielsen 1989). Talningardagur var því valinn í seinni hluta maí en þá eru einnig varpfuglar byrjaðir að huga að hreiðurgerð og álegu.

Athugun fór fram 26. maí 2009 í botni Álftafjarðar. Taldir voru fuglar við Seljalandsós og við Voga. Gengið var frá Djúpvegi og út með vesturströnd Nessins að Vogum (mynd 2). Skráður var fjöldi fugla og atferli þeirra. Út frá atferlinu var síðan varpstig þeirra metið (sjá texta við töflu 1) og þar með hvort um varpfugla væri að ræða.

NIÐURSTÖÐUR

Alls sáust 17 tegundir frá Seljalandsós og austur fyrir Voga. Þar af verpa líklega 13 tegundir á svæðinu (tafla 1).

Tafla 1. Tegundir sem sáust í botni Álftafjarðar og varpstig þeirra.

Varpstig **1** = staðfest varp, samanber hreiður með eggjum, ungar eða fuglarnir sýna atferli sem gefur til kynna að um varp sé að ræða, **2** = líklegt varp á svæðinu, **3** = hugsanlegt varp eða varpfugl er í grennd við svæðið, **4** = ekki varpfugl, á leið um svæðið eða er geldfugl.

Tegund	Latneskt heiti	Varpstig	Lýsing
Grágæs	<i>Anser anser</i>	3	Hugsanlegt varp.
Stökkönd	<i>Anas platyrhynchos</i>	3	Hugsanlegt varp.
Æður	<i>Somateria mollissima</i>	2	Hugsanlegt varp.
Toppönd	<i>Mergus serrator</i>	3	Hugsanlegt varp.
Straumönd	<i>Histrionicus histrionicus</i>	3	Hugsanlegt varp.
Tjaldur	<i>Heamatopus ostralegus</i>	1	Hreiður við veginn við Ása.
Sandlóa	<i>Charadrius hiaticula</i>	2	Hugsanlegt varp.
Heiðlóa	<i>Pluvialis apricaria</i>	2	Syngur, líklegur varpfugl.
Lóupræll	<i>Calidris alpina</i>	4	Í fæðuöflun leirunum.
Stelkur	<i>Tringa totanus</i>	2	Varpatferli.
Rauðbrystingur	<i>Calidris canutus</i>	4	Umferðarfugl*.
Tildra	<i>Arenaria interpres</i>	4	Umferðarfugl*.
Óðinshani	<i>Phalaropus lobatus</i>	3	Gæti orpið á svæðinu.
Hvítmáfur	<i>Larus hyperboreus</i>	4	Á leið um svæðið.
Svartbakur	<i>Larus marinus</i>	3	Gæti orpið í grennd við svæðið.

Hettumáfur	<i>Larus ridibundus</i>	3	Hugsanlegur varpfugl.
Kría	<i>Sterna paradisaea</i>	3	Hugsanlegur varpfugl.
Fjöldi tegunda á varpstigi 1-3		13	

*Farflug sem er á leið til varp-/vetrarstöðva með viðkomu á öðrum stað/landi t.d. Íslandi.

Við Seljalandsós voru rauðbrystingar í meirihluta. Þeir voru í fæðuleit norðan við ósinn ásamt tildru. Aðrir fuglar voru dreifðir um ósinn (tafla 2).

Tafla 2. Fuglar við Seljalandsós í Álftafirði.

Tegund	Fjöldi	Lýsing
Stokkönd	5	Á sjó.
Æður	26	Á sjó.
Toppönd	4	Tvö pör á sjónum.
Straumönd	2	Par á sjónum.
Tjaldur	1	Í fjörinni.
Stelkur	2	Í fjörinni.
Rauðbrystingur	122	Í fæðuöflun.
Tildra	80	Í fæðuöflun.
Hvítumáfur	1	Í fjörinni.
Hettumáfur	7	Í fjörinni.
Kría	2	Í fjörinni.
Samtals	252	

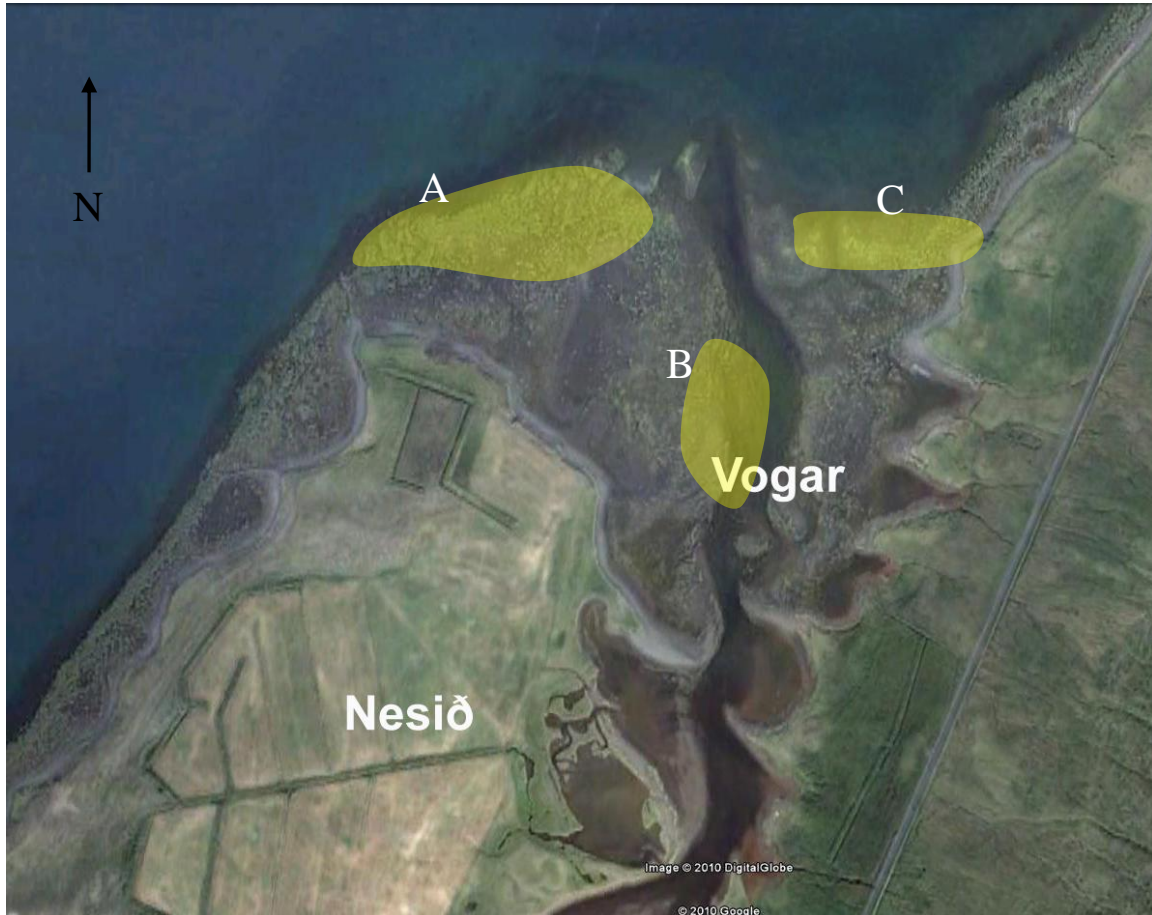
Á vesturströnd Ness og að Vogum sáust 15 tegundir. Rauðbrystingur var algengastur og var hann í æti í vogunum (tafla 3 og 4).

Tafla 3. Fuglar á vesturströnd Nessins og við Voga.

Tegund	Fjöldi fugla	Lýsing
Grágæs	12	Á sjónum.
Stokkönd	2	Par á sjónum.
Æður	4	Tvö pör á sjónum.
Toppönd	3	Einn steggur og eitt par á sjónum.
Tjaldur	6	Þrjú pör.
Sandlóa	4	Gæti orpið.
Heiðlóa	6	Syngja, varplegar.
Lóupræll	2	Í fæðuöflun í Vogum.
Stelkur	7	Varplegir fuglar og tveir að éta í Vogum.
Rauðbrystingur	150-310	Í fæðuöflun í Vogum.
Tildra	3	Í fæðuöflun í Vogum.
Óðinshani	4	Í Vogum.
Svartbakur	1	Á flugi.
Hettumáfur	4	Við Voga.
Kría	12	Á flugi, gæti orpið á svæðinu.
Samtals	166	

Andfuglar sem sáust (tafla 3) gætu orpið á svæðinu en engin hreiður fundust við fyrirhugað vegstæði. Tjaldur var með hreiður við þjóðveginn. Sandlóa verpir líklega nálægt veginum. Heiðlóur gætu orpið á svæðinu. Stelkur er líklega varpfugl á svæðinu.

Fylgst var með því hvernig rauðbrystingarnir nýttu leirurnar við Nesið (mynd 3).

Mynd 3. Svæði (gult litað) sem rauðbrystingar héldu sig á utan við Nesið og Voga (svæði A-C).

Fyrst voru um 400 rauðbrystingar að éta fyrir utan Nesið í Álftafjarðarbotni (sjá svæði A, mynd 3). Þeir færðu sig því næst nær ósnum þegar byrjaði að flæða (sjá svæði B, mynd 3) og síðar austur fyrir ósinn (sjá svæði C, mynd 3). Í töflu 4 má sjá fjölda þeirra á hverju svæði og tíma.

Tafla 4. Fjöldi vaðfugla á leirunni við Nes og Voga á mismunandi tímum, 26. maí 2009.

Tegund	Fjöldi	Tími	Svæði
Rauðbrystingur	390	16:40	A
Rauðbrystingur	390	16:55	B
Rauðbrystingur	150	17:00	B
Rauðbrystingur	160	17:00	C
Rauðbrystingur	310	17:05	C
Tildra	3	17:05	C
Lóupræll	2	17:05	C
Stelkur	2	17:05	C
Óðinshani	4	17:05	C

UMRÆÐUR

Þær varpfuglategundir sem sáust í athuguninni eru algengar á Vestfjörðum. Nokkrar tegundir sem búast má við að verpi á svæðinu sáust ekki eins og t.d. þúfuttlingur (*Anthus pratensis*) og hrossagaukur (*Gallinago gallinago*). Lögð var áhersla á að athuga strandsvæðin en þessar tegundir sáust ekki þar í þessari athugun.

Um 500 rauðbrystingar voru í botni Álftafjarðar þann 26. maí og voru flestir á leirunni við Nesið. Þeir héldu sig aðallega utan við Nesið en færðu sig innar þegar byrjaði að flæða. Um 270.000 rauðbrystingar fara um Ísland á leið til Grænlands og Kanada að vori til (Arnþór Garðarsson og Guðmundur A. Guðmundsson 1990) en um 0,2% af stofninum (500 fuglar) voru í Álftafjarðarbotni þann 26. maí 2009. Leiran í botni Álftafjarðar telst því ekki hafa alþjóðlegt mikilvægi fyrir fugla en til þess þarf a.m.k. um eitt prósent af stofni fugla að nota svæðið (sjá viðmið Ramsar svæða t.d. í Ólafi Einarssyni 2001). Það er þó ekki útilokað að toppur í fjölda rauðbrystinga hafi verið fyrir en ólíklegt er að fjöldinn nái einu prósentu af stofninum.

Válisti fugla

Náttúrufræðistofnun Íslands (2000) gefur út válista fyrir fugla. Þetta er listi yfir tegundir fugla sem hugsanlega hefur fækkað, eru í útrýmingarhættu eða jafnvel hefur verið útrýmt. Listinn tekur mið af flokkun Alþjóðanáttúruverndarsamtakanna IUCN¹ sem þau gáfu út árið 1994. Í válista fugla fyrir Ísland eru 32 tegundir varpfugla á listanum eða 42% íslenskra varpfugla. Tegundirnar skiptast niður á sjö flokka í listanum og þeir eru: 1) útdauður, 2) útdauður sem varpfugl, 3) í bráðri hættu, 4) í hættu, 5) í yfirvofandi hættu, 6) í nokkurri hættu og 7) upplýsingar ófullnægjandi. Þrjár tegundir sáust í Álftafjarðarbotni sem eru yfirvofandi hættu eða í nokkurri hættu. Tegundirnar eru: grágæs, svartbakur og straumönd.

Tegundir í yfirvofandi hættu:

Grágæs. Hefur fækkað meira en 20% á 10 árum.

Grágæs er hugsanlegur varpfugl á Nesinu en ekkert hreiður fannst við fyrirhugað vegstæði.

Svartbakur. Hefur fækkað mikið.

Einn svartbakur sást á flugi við Nesið og gæti hann orpið á svæðinu eða á nálægum svæðum.

Tegund í nokkurri hættu:

Straumönd. Háð vernd, Ísland eina varpland straumandar í Evrópu.

Straumendur sáust við Seljalandsós. Líklega verpa þær upp með Seljalandsánni.

---

¹ International Union for Conservation of Nature and Natural Resources

Áhrif vegagerðar

Tekið hefur verið efni úr Seljalandsós neðan vegar allt frá árunum 1977/78 en þó samt lítið frá árinu 2004. Mest var efnistakan eftir snjóflóðin 1995 við uppbyggingu nýju byggðarinnar í landi Eyrardals í Súðavík (Kristján Kristjánsson munnleg heimild). Leiran á þessu svæði hefur því orðið fyrir nokkru raski í gegnum árin. Það er ekkert vitað um fuglalíf á leirunni við Seljalandsós áður en efnistaka hófst þar. Arnþór Garðarsson o.fl. (1980) voru á ferðinni um Ísafjarðardjúp vorið 1979 og nefna að vaðfuglar í Álftafirði væru aðallega við Hattardalsárós en nefna ekki Seljalandsós. Agnar Ingólfsson skoðaði leiruna þarna lauslega þar 1981 og minnst ekkert á að svæðið sé raskað (Agnar Ingólfsson 1984). Efnistakan hefur því líklega verið lítil í fyrstu og áhrifin afmörkuð. Fyrirhugað vegstæði mun verða fyrir neðan núverandi veg og raskast því ekki leiran (Vatnið) fyrir ofan veg (mynd 2). Leiran fyrir neðan veg mun skerðast sem nemur breidd vegstæðisins en hluti af leirunni á því svæði er þegar röskuð. Áhrifin eru bein og óafturkræf en þau eru vel afmörkuð og munu líklega hafa lítil áhrif á fugla.

Fuglalíf við Hattardalsós og utan við Nesið var mun meira heldur en við Seljalandsós. Rauðbrystingar héldu sig aðallega fyrir utan Nesið en voru þó einnig í fæðuöflun við Voga í stuttan tíma en þar mun fyrirhugaður vegur fara yfir. Nýtt vegstæði fer bæði nálægt fæðusvæðum rauðbrystings og yfir hluta þeirra. Fyrir utan skerðinguna á leirunni þá gæti verið einhver tímabundin áhrif vegna nálægðar vegar við fæðuöflunarsvæði rauðbrystings. Það er þó vel þekkt að rauðbrystingur noti svæði nálægt vegi til fæðuöflunar t.d. Lambadalseyri í Dýrafirði (Böðvar Þórisson og Þorleifur Eiríksson 2008), innri hluta Skutulsfjarðar og Bíldudalsvogur (óbirt gögn Náttúrustofu Vestfjarða). Það er því líklegt að áhrifin verði lítil.

Engir varpstaðir fundust í fyrirhuguðu vegstæði en það er ekki útilokað að fuglar hafi verpt þar síðar um sumarið. Áhrif vegagerðar á varpfugla ætti þó að vera lítil. Tegundir á valista verða ekki fyrir áhrifum af vegagerð.

Einkenni og vægi áhrifa

Samkvæmt leiðbeiningarblaði Skipulagsstofnunar (2005), um einkenni og vægi áhrifa, þá eru áhrifin þessi: bein óafturkræf áhrif varðandi skerðingu á fæðusvæði fugla. Áhrifin eru þó samt óveruleg þar sem rauðbrystingur notar aðallega svæði sem fer ekki undir vegstæðið og það verða óveruleg áhrif á varpfugla.

Þakkir

Hafdísi Sturlaugsdóttur og Kristjönu Einarsdóttur starfsmönnum Náttúrustofunnar er þakkað fyrir myndvinnslu og yfirlestur. Einari Jónssyni er þakkað fyrir upplýsingar um staðarheiti.

HEIMILDASKRÁ

Arnþór Garðarsson og Guðmundur A. Guðmundsson. 1991. Yfirlit um gildi einstakra fjörusvæða fyrir vaðfugla. Óbirt skýrsla, 45 bls.

Arnþór Garðarsson & Ólafur Karl Nielsen 1989. Fuglalíf á tveimur leirum við Reykjavík. I. Vaðfuglar. Náttúrufræðingurinn 59(2): 59-84.

Arnþór Garðarsson, Ólafur Karl Nielsen og Agnar Ingólfsson. 1980. Rannsóknir á fjörum í Önundarfirði og víðar á Vestfjörðum 1979: Fuglar og fjörur. Fjölrit nr. 12, Líffræðistofnun Háskólans.

Böðvar Þórisson og Þorleifur Eiríksson. 2008. Dýralíf í Önundarfirði og Dýrafirði: Fuglar. Áfangaskýrsla 5. Styrkt af Rannsóknarsjóði Vegagerðarinnar. Náttúrustofa Vestfjarða, NV nr. 19-08.

Náttúrufræðistofnun. 2000. Válisti 2 – Fuglar. Náttúrufræðistofnun Íslands.

Ólafur Einarsson. 2001. IBAs in Iceland. Í: M.F.Heath and M.I.Evans (ritstj.). Important Bird Areas in Europe: Priority sites for conservation. (Um Ísland í ; Skrá um alþjóðlega mikilvæg fuglasvæði í Evrópu): 341-363. Birdlife International, Cambridge.

Skipulagsstofnun 2005. Leiðbeiningar um flokkun umhverfisþátta, viðmið, einkenni og vægi umhverfisáhrifa.